

Szimbolikus verseny, szimbolikus uralom

Elias problémája

- a kérdésfeltevés: mi köze van a „civilizációhoz” annak, hogy a társadalom „államok” formájában szerveződik meg, s hogy az illetékek és a fizikai erőszak egy nagyobb területre kiterjedően monopóliummá válik és központosul?
- civilizáció jelentése: viselkedés szabályozása, belső kontroll - affektusok (pl. dühkitörések) elfojtása; előrelátó, „ésszerű” viselkedés; kifinomult viselkedés (ez kultúra, nem civilizáció)

Elias magyarázata

1. a modern államokban („fizikai erőszak monopóliummá vált”) nagyobb mértékű az emberek függése más emberek viselkedésétől (interdependenciák)
 2. a belső kontroll annál erősebb, minél erősebb a függés mások viselkedésétől
- megjegyzések
- a civilizáció kialakulása nem egy emberi terv következménye, hanem nemszándékolt eredmény
 - ad (1): erőszakmonopólium → munkamegosztás → interdependenciák
 - kontroll és interdependenciák kapcsolatának megértése

Interdependenciák és civilizáció - miért segíti a másoktól való függés a civilizáció (önkontroll) kialakulását?

- két fontos feltevés:
 1. az ember racionális abban az értelemben, hogy céljai megvalósítására törekszik
 2. interdependenciák, kölcsönös függés = játékszituációk
- tézis: játékszituációkban azok érik el céljaikat, akik képesek előrelátni mások viselkedését
- következmény: minél több játékszituációban találja magát a racionális egyén, annál többet fektet abba a képességébe, hogy el_re tudja jelezni mások viselkedését és annál több kísérletet tesz arra, hogy szabályozza affektusait

Az előrelátás instrumentális haszna
vegyük az alábbi koordinációs játékot:

		Többiek	
		A terv	B terv
Én	A terv	Kudarcot vallok	Sikerrel járok
	B terv	Sikerrel járok	Kudarcot vallok

- ha képes vagyok Többiek választását kitalálni, akkor $\text{Prob}(\text{siker})=1$
- ha nem tudom Többiek választását kitalálni, akkor $\text{Prob}(\text{siker}) < 1 \Rightarrow 0.5$
- az előrelátás képességének instrumentális haszna = $(1-0.5)$ szorozva a siker és a kudarc hasznainak különbségével

A „rejtőzködés” haszna

- milyen haszonnal kecsegtet a saját szándékok elrejtése?
- ha a Többiek kiismerik szándékaimat, akkor $\text{Prob}(\text{siker})=0$
- ha a Többiek nem ismerik ki szándékaimat, akkor
 - ha képes vagyok Többiek választását kitalálni, akkor $\text{Prob}(\text{siker})=1$
 - ha nem tudom Többiek választását kitalálni, akkor $\text{Prob}(\text{siker}) < 1 \Rightarrow 0.5$
- tanulság: bizonyos játékhelyzetekben (ahol nincs domináns stratégia) haszon érhető el a saját szándékok, tervek elleplezésével
- a Többiek – releváns vetélytársak – terveinek előrelátásával.

Megjegyzések

- az előbb az előrelátás (civilizált viselkedés) „gazdasági” előnyeit igazoltuk
- a nem civilizált viselkedésnek van egy plusz költsége: ha kialakult az erőszakmonopólium, akkor tiltott az affektuskitörés (önbíráskodás)

Illusztrációk, fontos történelmi példák

- gondolat kísérlet: viselkedés göröngyös országúton vs. nagyvárosok utcáján
- élet a francia udvari társadalomban (\rightarrow „az ösztönök letompítása”)

Szimbolikus verseny...

Miért költöztek a francia nemesek a királyi udvarba a 17-18 században? Csak a gazdasági nyomás miatt? Akkor miért nem váltak kereskedővé?

Elias magyarázata:

- a nemesek célja a presztízsz fenntartása
- presztízsz = másnak lenni, mint a polgárok („kívánság, hogy különbözzenek”)
- a presztízsz fenntartásának eszköze a királyhoz való közelség – az udvarba költözés

És mik az udvarba költözés nem-szándékolt következményei?

Udvarba költözés \rightarrow sűrű interdependenciák \rightarrow civilizált viselkedés \rightarrow ???

... és finom megkülönböztetések

- a civilizált viselkedés nem-szándékolt következményei:

pszichologizálás iránti igény (\rightarrow bölcsességek, később realista irodalom iránti igény)

kifinomult viselkedés, nyelvhasználat (pl. a vulgáris fogalmának kialakulása), finom megkülönböztetések, magaskultúra

Általános hipotézis:

- minél erősebb a magas státuszú csoport státuszféltelme (erős státuszverseny),
- annál jobban elterjednek a finom megkülönböztetések,
- melyek célja/funkciója a presztízselőny fenntartása

A szimbolikus verseny és uralom elmélete (Bourdieu) - áttekintés

Bourdieu kérdésfelvetése

Bourdieu elleplezés-tézise:

- az elleplezés következményei (lásd szimbolikus tőke)
- az elleplezés képességének kialakulása (lásd habituselmélet)
- az elleplezés működési módjának vizsgálata (lásd diszpozicionális cselekvés)

Bourdieu társadalomelméleti ambíciói

Bourdieu kérdésfelvetése

- az ajándékcseré antropológiai elemzése hiányosak, nem elemzik:
 - o az ajándékozás és viszonzása között eltelő időköz szerepét

- azt a hallgatólagos megállapodást, hogy „nem viszonozzuk azonnal az ajándékot, mert az a visszautasítással lenne egyenlő.”

→ mi az oka annak, hogy az ajándék viszonzását el kell halasztani, és hogy a viszontajándéknak különböznie kell az ajándéktól?

Az időtáv elemzése: az ajándékcseré „strukturális igazsága”

Minél hosszabb az időtáv,

- annál hosszabb ideig marad fenn a státuszegyenlőtlenség - („az ajándék szerencsétlenség, ...csorbítja az ajándékot kapó szabadságát”)

- annál nagyobb az esélye, hogy elmarad az ajándék viszonzása

Ha a közösségi kényszer erős, és ezért a viszonzás alól lehetetlen kibújni, akkor

- a megajándékozottak érdeke az időtáv minimalizálása
- az ajándékozók érdeke az időtáv maximalizálása
- az időtávra vonatkozó érdekek tehát ellentétesek

Az elleplezés / elfojtás (Bourdieu elleplezés-tézise):

- az eltelt időnek az a szerepe, hogy olybá tűnjön, hogy az ajándék kapása és viszonzása egymástól független egyedi aktus.

- a lekötelezettséggel kapcsolatos hátrányokat (alávetettség, későbbi viszonzási kötelezettség) kollektíven elfojtják.

Az elleplezés tézis által felvetett új problémák:

- miért fojtják el az aktorok a hátrányokat? → szimbolikus tőke elmélete
- hogyan működik az elleplezés? → habituselmélet

A szimbolikus tőke elmélete.

→ miért tőke az elleplezés képessége?

- az elleplezés kedvező következményei:

- az elleplezés presztízt, elismerést, pozitív érzelmeket vált ki
- az elismerés, pozitív érzelmek szükséges feltételei a cserekapcsolatok fennmaradásának

Szimbolikus tőke =

- azon képességek, melyek lehetővé teszik a számító motívumok elleplezését, elfojtását
- olyan rendkívüli tulajdonság, melyet karizmatikus tulajdonságként, becsületként ismernek fel

Megjegyzések a szimbolikus tőke fogalmához

1. megjegyzés:

- Bourdieu példái, elemzései feltételezik: verseny nem egyének, hanem csoportok között zajlik
- a csoportok közötti konfliktus tipikus feltevés a klasszikus szociológiában (pl. Webernél)

2. megjegyzés:

- szimbolikus tőke a weberi rendi helyzet fogalmához hasonlít: „Differenciált társadalmakban a szimbolikus tőke egyik kifejeződése az etnikai identitás, amely szintén észlelés általi létező (név, bőrszín), és negatív vagy pozitív szimbolikus tőkeként működik.”
- a becsületből (szimbolikus tőkéből) nem részesülő csoportok elkülönítése (a megbélyegzett kisebbségek)

Szimbolikus tőke és karizma

- a karizmatikus uralom elemzése Webernél:

- o a karizmatikus uralom alapja: az uralkodó valamilyen rendkívüli tulajdonsággal rendelkezik, mely rajongás, odaadás tárgya
- o a karizmatikus uralkodó elveszti karizmáját (rendkívüli tulajdonságát), ha hétköznapi gazdasági tevékenységet végez – a karizmatikus uralom „gazdaságellenes”

- a weberi „rendkívüli tulajdonság” elemzése Bourdieunél:

- o „az uralmi és az alárendelődési viszonyok érzelmi viszonyokká színeződnek át, a hatalom átalakul karizmává vagy vonzerővé”
- o a rendkívüli tulajdonság bármi lehet, de annak karizmaként való el/felismerése szocializációs termék (lásd még: szimbolikus erőszak)

A szimbolikus tőke megtérülése**1. uralmi viszonyok újratermelődése**

megfigyelés: a háztartás pénzének kezelése a nők dolga

Következik-e ebből, hogy a nőknek nincs is akkora gazdasági hátrányuk?

- „naiv” válasz: igen – hiszen a pénzkezeléssel a nők korlátozhatják a férfiak pazarló fogyasztását, és javíthatják saját jólétüket

- Bourdieu válasza: nem – a pénzkezelés átengedésével a férfiak presztízsrre tesznek szert, mivel csak egy méltatlan feladat alól húzzák ki magukat

Általánosítás: az elleplezés tőkeként működik, mivel

- o az ajándékcsera „igazságának” elleplezése presztízst, elismerést termel
- o a presztízis, elismerés további előnyökkel kecsegtet, mivel
- o az elismerés engedelmisség forrása (lásd még: szimbolikus erőszak)

2. családi, közösségi szolidaritás

„ahhoz, hogy a nemzedékek közötti csere fennmaradjon, arra is szükség van, hogy megjelenjen az a gondolat, hogy az előző nemzedéknek - mivel adósaik vagyunk - hálával tartozunk ... Az adósság felismerése ... a nemzedékek közötti viszonyban veszi fel az elismerés, a gyermeki tisztelet és szeretet színezetét.”

- o család, közösség vagyona köztulajdon
- o a család, közösség tagjai „versengenek a vagyonért és a fölötte valórendelkezésért”
- o a verseny negatív következménye: családi, közösségi vagyon megsemmisül
- o családi, közösségi szolidaritás kedvező következménye: számító diszpozíciók elnyomása → család, közösség sikeres a csoportok közötti versenyben
- o családok, közösségek kialakítják a csoportszolidaritás észlelési sémát

Hogyan működik az elleplezés? Racionális cselekvés?

egy probléma:

- hogyan lehetséges az, hogy az időtáv elleplezi a státuszmegfontolásokat?

- hogyan lehetséges a „kollektív önáltatás” (a cserét szabályozó státuszmegfontolások kollektív elleplezése)?

lehetséges értelmezés (előző óra alapján):

- egoista motívumok elleplezése → ajándékcsera fennmaradása → gazdasági előnyök

- az egoista motívumokat tehát elfojtják a gazdasági előnyökre törekvő racionális aktorok

Bourdieu szkeptikus a „finalista és intellektualista cselekvésfilozófiával”(racionális döntések elméletével) szemben → ezt az értelmezést nem fogadja el

Hogyan működik az elleplezés? Diszpozíciók

a számítás elleplezése diszpozicionális viselkedés

- az emberi cselekedeteket nem célok, hanem szerzett diszpozíció vezérlik,

- a diszpozicionális cselekvés a külső megfigyelő számára céltudatosnak tűnik

- de azt nem tételezheti fel a külső megfigyelő, hogy a cselekvő tudatosan törekszik egy adott cél elérésére
- Bourdieu kedvenc kifejezésével: „minden úgy történik, mintha”

Példa diszpozicionális viselkedésre: gyakorlott játékosok játékkérzéke

Racionális vagy diszpozicionális cselekvés?

egy probléma → *Az elleplezés racionális modelljének feltevése:*

- a gazdasági sikerre törekvő egyén felismeri, hogy érdemes motívumait elleplezni → az elleplezés képessége tanulás során alakul ki

→ *Az elleplezés diszpozicionális modelljeinek feltevése:*

- az elleplezésre való képesség szocializációs termék

A probléma: ha a diszpozíciók szocializációs termékek, hogyan lehetséges

- a szimbolikus gazdaságok felbomlása? - Szocializációs kudarc? Milyen?

- a szimbolikus gazdaságok kialakulása?

Szimbolikus tőke és szocializáció

A szocializáció szerepe a szimbolikus tőke felhalmozásában

- karizma felismerése közös észlelési és értékelési sémákat feltételez →
- szimbolikus tőke közös tulajdon
- szocializáció (szimbolikus erőszak) = közös észlelési sémák továbbadása

Megjegyzés:

- köztulajdonba való beruházás elmulasztása lehet racionális döntés
- ezért a szocializációs kudarc valószínűleg az, hogy a közösség egyes tagjai nem ruháznak be a kollektív észlelési sémákba

Összefoglalás. A szimbolikus gazdaságok elmélete

A szimbolikus cseregazdaságok fő jellemzői:

- a cserét státuszmegfontolások vezérlik, DE tilos kimondani a cserére felajánlott dolog árát – a számítás, a nyílt kifejezés tilalma
- az árak, a számítás elleplezése presztízst, megbecsülést, karizmatikus uralmat – ezáltal további egyéni vagy csoportszintű előnyöket hoz létre
- az elleplezésre (elfojtásra) való képesség szocializációs termék

A szocializáció hatása:

- a cselekvési diszpozíciók maguktól harmonikus egésszé állnak össze
- a szimbolikus cseregazdaság nem a racionális cselekvés
- a megbecsülés észlelése olyan sémákon (habitus) alapul, melyek illeszkednek az uralmon lévő érdekeihez

Bourdieu társadalomelméleti ambíciói

1. a „gyakorlatok gazdasági rendszerének” általános elméletének kidolgozása

- gazdasági és nem-gazdasági sférák elemzése ugyanazzal az elmélettel
- ez az elmélet NEM a standard közgazdasági elmélet

2. tőkefajták

- Bourdieu klasszikus írásában anyagi, kulturális és társadalmi tőke szerepel
- szimbolikus tőke mint negyedik tőkefajta